

Практическо ръководство за адвокатите при представителство на дете

Учебни материали за достъпа до
правосъдие на деца мигранти

Проект FAIR, Април 2018

® Практическо ръководство за адвокатите при представителство на дете

© Copyright International Commission of Jurists - European Institutions

Април 2018

The FAIR (Fostering Access to Immigrant children's Rights) project has been implemented by the International Commission of Jurists - European Institutions in 2016-2018 and supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union and Open Society Foundations.

VI. Практическо ръководство за адвокатите при представителство на дете

Учебни материали за достъпа до правосъдие на деца мигранти

Проект FAIR

Април 2018

Съдържание

I. Правосъдие, съобразен с интересите на детето.....	2
1. Ключови принципи на правосъдието, съобразено с интересите на детето	2
2. Отношение към децата по време на производството	4
3. Защитни мерки за децата жертви и свидетели на престъпление	8
4. Модел на участие.....	10
II. Общуване с дете клиент	12
1. Практически аспекти.....	12
2. Как да се общува с дете клиент	12

Този обучителен модул (част от серия обучителни материали¹, относими към защитата на правата на децата мигранти) осигурява практически ресурс във връзка с обучителния модул за правото на изслушване. Неговата цел е да подпомага адвокатите, когато обмислят как най-добре да общуват с деца в своите професионални взаимодействия и какви етически въпроси се изложени на риск.

I. Правосъдие, съобразен с интересите на детето

1. Ключови принципи на правосъдието, съобразено с интересите на детето

A. Най-добрите интереси на детето

Принципът за най-добрите интереси на детето следва да бъде първостепенно съображение (член 3 от Конвенцията за правата на детето) във всички действия, които се отнасят до деца, включително деца мигранти. Най-добрите интереси на детето са водещ компонент на материалните права, фундаментален тълкувателен юридически принцип. Приложим е към всички официални процедури, които се отнасят до деца, и следва да се основава на оценка на всички елементи от интересите на децата или детето в конкретна ситуация.

(Моля вижте Обучителен модул 0. Основни принципи и дефиниции, раздел 3.1. Най-добрият интерес на детето, за повече обща информация)

B. Child Participation in justice processes

Принципът за най-добрите интереси на детето е тясно свързан с член 12 от Конвенцията за правото на детето, който защитава правото на изслушване на детето, правото на участие на детето в правораздавателните процеси, в съответствие с развиващите се способности и зрялост на детето.

(Моля вижте Обучителен модул I. Достъп до справедливи процедури, Раздел I. Правото на изслушване, за повече обща информация)

- Принципът на участие подчертава ролята на детето като активен участник за насърчаване, защита и мониторинг на неговите или нейните права, и се прилага еднакво за всички мерки, приети от държавите за изпълнение на Конвенцията за правата на детето (Общ коментар №12, КПД, т. 81, 107).
- Оценката и установяването на най-добрите интереси на детето изисква участие на детето. Възгледите на детето трябва да бъдат съобразени при установяване на неговите най-добри интереси. На техните възгледи трябва да се отдава дължимото значение (Общ коментар №12, КПД, т. 44).
- Общ коментар №12, КПД, т. 2: Правото на всички деца да бъдат

¹ Тези обучителни материали за достъпа до правосъдие на деца мигранти са разработени като част от FAIR (Улесняване на достъпа до права на децата имигранти) проект и включват следните обучителни модули:

0. Основни принципи и дефиниции,

I. Достъп до справедливи процедури, включително право на изслушване и участие в производството,

II. Достъп до правосъдие при задържане,

III. Достъп до правосъдие за икономически, социални и културни права,

IV. Достъп до правосъдие при защита на тяхното право на личен и семеен живот,

V. Обезщетение чрез международните органи и механизми за правата на човека,

VI. Практически наръчник за адвокати при представителство на дете.

изслушани взети насериозно е една от фундаменталните ценности на Конвенцията. Това не е само право само по себе си, но следва да се отчита при тълкуването и прилагането на всички други права.

Комитетът на министрите е приел следните насоки за правосъдието, съобразено с интересите на детето, които „да служат като практически инструмент за държавите членки при адаптирането на техните съдебни и несъдебни системи към конкретни права, интереси и потребности на децата, и е поканил държавите членки да осигурят тяхното широко разпространение между всички органи, отговорни или ангажирани с правата на децата в правосъдието“

Насоки на комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето (Приети от Комитета на министрите на 17 ноември 2010 г. на 1098то заседание на заместник-министрите)

D. Правосъдие, съобразено с интересите на детето по време на съдебните производства

3. Право на изслушване и на изразяване на мнение

44. Съдиите следва да зачитат правото на децата да бъдат изслушвани по всички въпроси, които ги засягат, или най-малкото да бъдат изслушвани, когато е счетено, че разполагат с достатъчно равнище на разбиране на разглежданите въпроси. Средствата за тази цел следва да са адаптирани към равнището на разбиране на детето, способността му да общува и да взема под внимание обстоятелствата по случая. Децата следват да бъдат допитани относно начина, по който желаят да бъдат изслушани.

45. На възгледите на детето следва да се отдава необходимата тежест в съответствие с неговата възраст и зрелост.

46. Правото на изслушване е право, а не задължение.

47. Детето следва да не се лишава от възможността да бъде изслушано единствено поради неговата възраст. Във всички случаи, когато детето пожелае да бъде изслушано по дело, което го засяга, съдията следва, освен ако не е във висш интерес на детето, да го изслуша и да се вслушва в неговите възгледи и мнения по въпросите, които го засягат в дадения случай.

48. Децата следва да получат цялата необходима информация относно начина, по който могат да упражнят ефективно правото си да бъдат изслушани. Следва да им бъде обяснено обаче, че тяхното право на изслушване и на отчитане на възгледите им може да няма определяща роля за окончателното решение.

49. Решенията и съдебните определения, които засягат децата, следва да бъдат надлежно мотивирани и обяснени на разбираем за децата език, особено в случаите на решения, които не са възприели възгледите и мненията на детето. (...)

Комитет за правата на детето – процедура по комуникация

Факултативен протокол 3 към КПД за процедурата по комуникация (ФПЗ КПД)² установява международна процедура за жалби за нарушения на правата на детето, съдържащи се в Конвенцията за правата на детето (КПД) и протоколите към нея. Макар и разпоредбите на ФПЗ КПД са само директно приложими към производството пред Комитета по правата на детето и държавата, която е страна по ФПЗ КПД, най-вече защото са приети от Генералната асамблея на ООН, нейните елементи могат да се разглеждат като международен стандарт, които ръководи подходящите процедури за прилагане на правата на детето.

Най-добрите интереси на детето трябва да бъдат надлежно отчетени във всички фази на процедурата по комуникация (членове 2 и 3 ФПЗ КПД). За да се осигури защита на най-добрите интереси на детето, традиционните процедури по комуникация трябва да включват гъвкавост и допълнителни ресурси, за да се съобразят с различаващите се нива на зрялост и уязвимости на едно дете.

За да се насърчи участието на детето в цялата процедура по комуникация, кореспонденцията с едно дете трябва да е достъпна и разбираема за детето. Това означава да се ползва език, подходящ за възрастта на детето и/или за лицето/лицата, които подпомагат или представляват детето, и да се осигури неговото произнасяне по начин, достъпен за детето (Виж член 17 ФПЗ КПД).

С. Защита на детето

Деца трябва да се изяснят техните права, за да бъдат защитени от вреди, и за да знаят къде да отидат за помощ, ако е необходима. Също така е необходимо децата да се чувстват свободни да говорят за опасения, свързани със защитата правата на детето, които засягат тях или други деца.³

2. Отношение към децата по време на производството

Следният доклад на Върховния комисар на ООН по правата на човека е поискан от Съвета по правата на човека като цяло в резолюция 22/32, и след неговото предоставяне изразява висока оценка в резолюция A/HRC/25/L.10.

Достъп на децата до правосъдие, Доклад на Върховния комисар на ООН по правата на човека, UN DOC A/HRC/25/35, 16 декември 2013 г.

49. Изслушването на дете е труден процес и дори може да бъде травматичен, особено за деца жертви на сексуални престъпления. Ето защо, член 12 от Конвенцията за правата на детето изисква държавите да осигурят сигурна и съобразена с детето среда, в която детето се чувства уважено, както и условия, които отчитат индивидуалната ситуация на детето. По време на производството следва да бъдат защитени неприкосновеността на личния живот и поверителността по отношение на децата, както и да бъде гарантирана тяхната

² Член 19 1. Комитетът може да реши дали да покани автора/и и/или предполагаемите жертви, както и представители на съответната държавата страна, за да осигури лично или чрез видео или телеконференция допълнителни изяснения или да отговори на въпроси по съществуването на жалбата, ако Комитетът смята, че това е в най-добрите интереси на детето/децата. Всяко изслушване се провежда в закрито заседание. Изслушването на предполагаемата/ите жертва/и няма да се провежда в присъствието на представители на държавата, освен ако предполагаемата/ите жертва/и поискат друго и Комитетът смята, че е в най-добър интерес на детето/децата. Комитетът ще гарантира процедури, съобразени с интересите на детето, на изслушването на предполагаемата/ите жертва/и и ще гарантира, че на възгледите на предполагаемата/ите жертва/и се отдава дължимото значение в съответствие с тяхната възраст и зрялост. Непоявяването на страна не накърнява разглеждането на делото.

³ UNICEF, Child protection, A handbook for parliamentarians, http://www.ipu.org/pdf/publications/childprotection_en.pdf

безопасност.

50. Много държави докладват широк спектър от специални защитни мерки при изслушването, разследването и разпита на деца. Предприетите мерки включват (а) създаването за целите на изслушването на дете на помещения, ориентирани към нуждите на децата; (b) провеждане на изслушване само в присъствието на родител, настойник или друго лице, което полага грижи за детето, освен ако това не съответства на най-добрия интерес на детето, или на специално обучени специалисти, като психолози; (c) мерки за осигуряване на неприкосновеността на личния живот на децата, каквито са ограничаването на публичния достъп до съдилищата и забрана за разкриване на определена информация; (d) аудио-визуално записване на разпита на детето и разпитването във от съдебна зала, както и услуги „на едно гише“, които обединяват под един покрив събирането на съдебни доказателства, осигуряването на правен съвет, здравни грижи и друга подкрепа. Тези мерки се вземат, за да предотвратят ревиктимизация на детето, за да съберат необходимите доказателства, за да подпомогнат оздравяването и реинтеграцията, и да предотвратят безнаказаност.

51. За да се гарантира, че децата могат ефективно да участват в целия процес, важно е решенията да бъдат обяснявани по начин, който те могат да разберат. Както подчертава Комитета за правата на детето, те трябва да получат информация и обратна връзка за значението, което се придава на техните възгледи.

Насоки на комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето (Приети от Комитета на министрите на 17 ноември 2010 г. на 1098то заседание на заместник-министрите)

D. Правосъдие, съобразено с интересите на детето по време на съдебните производства

4. Избягване на неоснователно забавяне

50. Във всички производства, в които участват деца, следва да се прилага принципът на неотложност, за да се осигури бърз отговор и да се защитят най-добрите интереси на детето, като същевременно се зачита върховенството на закона.

51. В семейноправни спорове (например, за произход, родителски права или отвлечане на дете от родител), съдилищата следва да действат с изключително внимание, за да се избегне какъвто и да е риск от неблагоприятни последици върху семейните отношения.

52. Когато е необходимо, съдебните органи следва да разгледат възможността за налагане на обезпечителни или привременни мерки, върху които следва да се извършва мониторинг през определен период от време, за да бъдат преразглеждани по-късно.

53. В съответствие с правото съдебните органи следва да имат възможност да вземат решения, които да се изпълняват незабавно, когато това е в най-добрите интереси на детето.

5. Организация на производството, среда и език, съобразени с детето.

54. Във всички производства децата следва да се третират съобразно тяхната възраст, специални потребности, зрелост и равнище на разбиране, като се вземат

под внимание всякакви затруднения в общуването, които могат да имат. Делата, в които участват децата, следва да се разглеждат в обстановка, която не предизвиква страх и е ориентирана към детето.

55. Преди началото на производството децата следва да бъдат запознати с вътрешното оформление на съдебната зала или други помещения, и с ролята и самоличността на участващите длъжностни лица.

56. Следва да се използва език, подходящ за възрастта и равнището на разбиране на детето.

57. Когато децата се изслушват или разпитват в съдебни или извънсъдебни производства, или по време на друг вид интервенции, съдиите и другите специалисти следва да взаимодействат с тях с уважение и чувствителност.

58. На децата следва да бъде разрешено да се придружават от своите родители или, когато е уместно, от изпран от тях възрастен, освен ако по отношение на това лице е взето обосновано решение за противното.

59. Методи на разпит, като видео- или аудиозаписи, или предварително изслушване при закрити врата следва да се използват и считат за допустими доказателства.

60. Децата следва да бъдат защитени доколкото е възможно срещу използването на снимки или информацията, които биха могли да навредят на тяхното благополучие. При решаване на въпроса за разкриване на увреждащи изображения или информация, съдията следва да търси съвет от други специалисти като психолози и социални работници.

61. Съдебните заседания, в които участват деца, следва да са адаптирани към темпото и възможностите за концентрация на детето: следва да бъдат предвидени редовни почивки и заседанията да не продължават прекалено дълго. За да се улесни участието на децата в съответствие с пълния им когнитивен капацитет, и за да се подкрепи тяхната емоционална стабилност, прекъсванията и отклоняването на вниманието по време на съдебните заседания следва да бъдат сведени до минимум.

62. Доколкото е подходящо и възможно стаите за разпит и чакалните следва да са подредени за деца в обстановка, ориентирана към децата.

63. Доколкото е възможно следва да се създадат специализирани съдилища (или съдебни отделения), производства и институции за деца правонарушители. Това може да включва и създаване на специализирани звена в рамките на полицията, съдебната власт, системата на съдилищата или прокуратурата.

6. Показания / изявления на децата

64. Разпитите и приемането на изявления от деца следва доколкото е възможно да се осъществява от обучени специалисти. Следва да се положат всички усилия, за да могат децата да дават показания във възможно най-благоприятна среда и при възможно най-подходящи условия, като се взема под внимание тяхната възраст, зрелост и равнище на разбиране, както и всички затруднения в общуването, които могат да имат.

65. Следва да се насърчават аудиовизуалните записи на изявленията на децата, които са жертви или свидетели, като се зачита правото на другите страни да

оспорват съдържанието на тези изявления.

66. Когато е необходимо да се проведе повече от един разпит, за предпочитане е да се осъществява от едно и също лице, за да се гарантира последователност в подхода в най-добрите интереси на детето.

67. Броят на разпитите следва да бъде ограничен до възможния минимум, а тяхната продължителност следва да е съобразена с възрастта и възможностите за концентрация на детето.

68. Прекият контакт, конфронтацията или взаимодействието между дете жертва или свидетел с предполагаемия извършител, следва да се избягва доколкото е възможно, освен ако детето жертва не поиска друго.

69. Децата следва да имат възможност да дават показания в наказателни дела без присъствието на предполагаемия извършител.

70. Съществуването на по-леки правила за даване на показания, като например, отсъствието на клетва или други подобни декларации, или други процесуални способности, съобразени с интересите на детето, не следва само по себе си да намалява стойността на показанията на детето или доказателства от него.

71. Следва да се разработят и прилагат способности на разпити, които отчитат различните етапи на развитие на детето, за да се подкрепи валидността на доказателствата от детето. В тях следва да се избягват насочващи въпроси, за да се повиши тяхната надеждност.

72. С оглед най-добрите интереси и благополучието на децата, съдията следва да има възможност да разреши на детето да не свидетелства.

73. Изявленията и показанията на детето в никакъв случай не следва да се считат за недействителни и ненадеждни, само заради възрастта на детето.

74. Следва да се провери възможността за приемане на изявленията на децата жертви и свидетели в специално предназначени за деца помещения и среда, съобразена с детето.

Е. Правосъдие, съобразено с интересите на детето, след съдебното производство

75. Адвокатът, процесуалният представител или законният представител на детето следва да му съобщи и обясни дадено решение или присъда на език, адаптиран към неговото равнище на разбиране, и да му предостави достатъчно информация за възможните мерки, които биха могли да бъдат предприети, като обжалване или независими механизми за оспорване.

76. Националните органи следва незабавно да предприемат всички необходими стъпки, за да улеснят изпълнението на съдебното решение/определение, в което участват или се засягат деца.

77. Когато едно решение не е изпълнено, децата следва да бъдат уведомени, вероятно чрез техния адвокат, законен настойник или процесуален представител за наличните правни средства за защита чрез извънсъдебни механизми или достъп до правосъдие.

78. Принудителното изпълнение на решенията следва да бъде крайна мярка по отношение на семейноправни спорове, в които участват деца.

79. След постановяване на решенията по особено конфликтни спорове, следва да се предложат упътване и подкрепа на децата и техните семейства от специализирани служби, в най-добрия случай безплатно.

80. Специални здравни грижи и подходящи програми за социална и терапевтична интервенция или мерки за жертвите на небрежно отношение, насилие, злоупотреба или други престъпления следва да се осигурят, в най-добрия случай безплатно, като децата и лицата, които полагат грижи за тях, следва да бъдат навременно и подходящо информирани за наличието на такива услуги.

81. Адвокатът, настойникът или процесуалният представител на детето следва да имат мандат да предприемат всички необходими стъпки да предявяват искове за обезщетение по време на или след наказателното производство, в което детето е жертва. Когато е уместно, разноските следва да се покриват от държавата и възстановяват от извършителя.

82. Мерките и санкциите за деца правонарушители следва винаги да бъдат конструктивен и индивидуализиран отговор на извършените действия, като се взема под внимание принципа на пропорционалността, възрастта на детето, неговото добро физическо и умствено състояние и развитие, както и обстоятелства по случая. Следва да се гарантират правото на образование, неформално обучение, трудова заетост, реабилитация и реинтеграция.

83. За да се насърчи реинтеграцията в обществото и в съответствие с националното право, до навършване на пълнолетие съдебните досиета на децата не подлежат на разкриване вън от правосъдната система. Изключения за разкриване на такава информация могат да бъдат разрешени в случаи на тежки престъпления, *inter alia*, когато се касае за обществената безопасност или за наемане на деца на работа.

3. Защитни мерки за децата жертви и свидетели на престъпление

Резолюция 2005/20 на Икономическия и социални съвет от 22 юли 2005 г.: Насоки за правораздаването по въпроси, свързани с деца, които са жертви и свидетели на престъпления⁴

III. Принципи

8. За да се гарантира правосъдие за децата, които са жертви или свидетели на престъпления, специалистите и другите, отговорни за благополучието на тези деца, следва да спазват следните междусекторни принципи, прогласени в международните инструменти, и по-специално в Конвенцията за правата на детето, както са отразени в работата на Комитета по правата на детето:

(а) Достойнство. Всяко дете е уникално и ценно човешко същество и като такава неговото лично достойнство, специални потребности, интереси и неприкосновеност на личния живот, следва да се зачитат и защитават.

(б) Недопускане на дискриминация. Всяко дете има правото да бъде третирано справедливо и равнопоставено, независимо от расата, етноса, цвета на кожата, пола, езика, религията, политически или други убеждения, национален, етнически или социален произход, имущество, увреждане, рождение или друг признак на детето или на негов родител или законен настойник.

(в) Най-добрите интереси на детето. Едновременно със защитата на правата на обвинените или осъдените извършители на престъпления всяко дете има правото неговите най-добри интереси да бъдат първостепенно съображение. Това

⁴ **Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime**
<http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf>

включва правото на закрила и на възможност за хармонично развитие:

(i) Закрила. Всяко дете има право на живот и оцеляване както и на защита от всякакви форми на затруднения, злоупотреба или небрежно отношение, включително физическа, психологическа, умствена или емоционална злоупотреба и небрежно отношение;

(ii) Хармонично развитие. Всяко дете има право на възможност за хармонично развитие и за стандарт на живот, подходящ за физическо, умствено, духовно, нравствено и социално израстване. В случай, че дете е преживяло травма, следва да се предприемат всички стъпки, за да се даде възможност на детето да се радва на здравословно развитие;

(d) Право на участие. Всяко дете в съответствие с националния процесуален закон има право да изразява своите възгледи, мнения и убеждения, със свои собствени думи, и да допринася най-вече за решенията, които засягат неговия живот, включително тези, които се постановяват в съдебни производства, а също и на неговите възгледи да се придава значение съобразно с неговите способности, възраст, интелектуална зрелост и развиваща се правоспособност. (...)

XI. Право на защита от затруднения по време на правораздавателния процес

29. Специалистите следва да предприемат мерки за предотвратяване на затруднения по време на процеса на проследяване, разследването и наказателно преследване, за да се гарантира зачитането на най-добрите интереси и достойнството на децата, които са жертви и свидетели на престъпления.

30. Специалистите следва да подхождат внимателно към децата жертви и свидетели, така че:

(a) да осигурят подкрепа на децата жертви и свидетели, включително като придружават детето по време на участието му в правораздавателния процес, когато това е в неговите най-добри интереси;

(b) да вдъхват на децата жертви и свидетели сигурност, възможно най-голяма сигурност, в процеса, включително като им създават ясни очаквания какво се случва в процеса. Участието на детето в изслушвания и съдебни заседания следва да бъде планирано предварително във времето, така че да се гарантира последователност в отношенията между децата и специалистите, които контактуват с тях по време на целия процес.

(c) да осигурят провеждането на съдебни заседания възможно практически най-скоро, освен ако забавянето е в най-добър интерес на детето. Разследването на престъпления, включващи деца жертви и свидетели, следва да бъде експедитивно, и следва да има процедури, закони или съдебни правила, които предвиждат ускорено разглеждане на дела, в които участват деца жертви и свидетели;

(d) да предвидят процедури, ориентирани към децата, включително стаи за разпит, проектирани за деца, интердисциплинарни услуги за деца жертви, интегрирани на същото място, модифицирани съдебни зали, които са съобразени с нуждите на децата свидетели, прекъсвания по време на свидетелските показания, давани от дете, насрочване на изслушванията в час от деня, подходящ с оглед възрастта и зрелостта на детето, подходяща система за съобщения, която да гарантира, че детето отива в съда, само когато е необходимо, и подходящи мерки за улесняване на свидетелските показания на дете.

31. Специалистите следва да прилагат мерки, за да:

(a) Ограничат броя на разпитите: следва да се прилагат специални процедури за събиране на доказателства от деца жертви и свидетели на престъпление, за да се намали броя на разпитите, изявленията, изслушванията и най-вече ненужния контакт с правораздавателния процес, като например, видеозаписи;

(b) Гарантират закрилата на децата жертви и свидетели, ако това е съвместимо с правната система и при надлежно зачитане на правото на защитата, от кръстосан разпит от предполагаемия извършител на престъпление: ако се налага, децата

жертви и свидетели следва да бъдат интервюирани и разпитани в съда, във от ползрението на предполагаемия извършител, и следва да се осигурят отделни чакални в сградата на съда и помещения за провеждане на разпити насаме;
(с) Гарантират разпитването на деца жертви и свидетели по начин, съобразен с детето, който позволява осъществяването на контрол от съдии, улесняване на свидетелските показания и намаляване на потенциално сплашване, например като се използват помощни средства за даване на показания или се назначават експерти психолози.

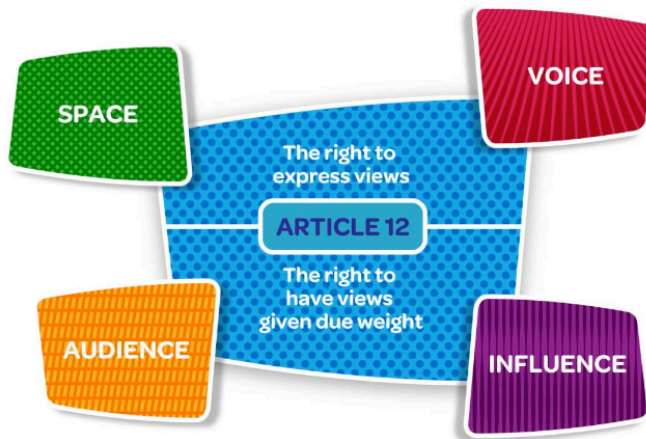
Стъпки, които следва да се предприемат от адвокати, социални работници и съдии във всички съдебни и административни производства:

- Подготвяне на децата като им се дават достъпна информация относно:
 - Тяхната роля в изслушването, включително техните права на всеки етап, подкрепата, която може да им се даде, как могат да участват и как ще бъдат съобразени техните възгледи;
 - Практически условия, свързани с това кога ще се проведе изслушването, къде и колко дълго ще продължи, кой ще бъде там, каква защита той или тя ще получи и кога и как ще се вземе решение;
- Уверяване, че детето може да бъде ефективно чуто по време на изслушването като се запознае с юридическите права, надлежно осъществени, и се създадат съобразени с децата, сигурни и достъпни съдилища;
- Оценка на способността на детето като се отчете дали детето може да формира възгледи по въпросите, които се адресират, и ако може, какво значение следва да се придава на тези възгледи. Следва да има презумпция в полза на способността на детето;
- Обратна връзка от детето, така че тя или той да знае точно какво решение е взето и защо;
- Механизми за детето да обжалва, да търси защита или поправяне, ако нейното или неговото право на изслушване не е надлежно осъществено.⁵

4. Модел на участие

Следният „модел на участие“ осигурява начин да се концептуализира член 12 (правото на изслушване) от КПД на ООН. Включва четири елемента: пространство, глас, слушатели и влияние и се основава на Националната стратегия за участие на детето при вземане на решение на Ирландия.

⁵ UNICEF, Save the children, Every child's right to be heard, A resource guide on the UN Committee on the Rights of the child General Comment No. 12, 2011, p. 62.
https://www.unicef.org/french/adolescence/files/Every_Childs_Right_to_be_Heard.pdf

This model provides a way of conceptualising Article 12 of the UNCRC which is intended to focus educational decision-makers on the distinct, albeit interrelated, elements of the provision. The four elements have a rational chronological order:

- **SPACE:** Children must be given safe, inclusive opportunities to form and express their view
- **VOICE:** Children must be facilitated to express their view
- **AUDIENCE:** The view must be listened to.
- **INFLUENCE:** The view must be acted upon, as appropriate.

Figure 1 Lundy's Model of Participation as included in Ireland's National Strategy on Children and Young People's Participation in Decision-Making 2015-2020³

Figure 2 Lundy's Voice Model Checklist for Participation as included in Ireland's National Strategy on Children and Young People's Participation in Decision-Making 2015-2020⁶

II. Общуване с дете клиент

1. Практически аспекти

Адвокатите и съдиите трябва:

- a) Да имат предвид преводача;
- b) Да следят времето, тъй като стресът и умората могат да повлияят на способността на детето да участва;
- c) Да обяснят на детето, че всичко е наред, ако не знае отговор на въпрос;
- d) Да използват въпроси, специално ориентирани към децата, като обръщат особено внимание на езика и тона;
- e) Да имат предвид, че децата не могат да представят свидетелски показания със същата прецизност като възрастните; и
- f) Да осигурят присъствието на колкото се може по-малко хора в съдебната зала.⁶

Вътрешно оформление на съдебната зала

Обикновено съдебната зала е непознато място за децата. Редица семейни експерти и специалисти по детско правосъдие препоръчват да се позволява на децата да посетят празна съдебна зала преди насроченото изслушване. Трябва да се позволи на децата да изследват съдебната зала под надзора на съдебни служители, да седнат на всички места (включително, най-вече на мястото на съдията и на мястото на свидетеля), и да упражнят отговарянето на прост въпрос при подготовка на свидетелските показания. Доколкото позволяват ресурсите съдебните ръководители следва да са отзивчиви към исканията на процесуалните представители или настойници на непридружените деца мигранти за посещенията на съда преди първото изслушване. Освен това те трябва да бъдат отворени и към други начини за запознаване на непридружените деца мигранти с дейността на съда.⁷

2. Как да се общува с дете клиент

Децата, които са преживявали съдебен процес, са изразили своите възгледи относно полезни и безполезни характеристики на адвоката в едно изследване⁸, проведено през 1996 г. в САЩ както следва:

Полезни характеристики на разпитващия/адвоката:

- a) Отделяне на време за създаване на връзка с клиента;
- b) Изслушване на клиента и осъществяване на диалог;
- c) Зачитане на индивидуалността на детето;

⁶ US Department of Justice, Office of the Chief Immigration Judge. 2004. "Interim Operating Policies and Procedures Memorandum 04-07: Guidelines for Immigration Court Cases Involving Unaccompanied Alien Children," in Child Clients are Different: Best Practices for Representing Unaccompanied Minors. American Bar Association (ABA) Center for Continuing Legal Education (CLE). (Retrieved July 16, 2012) (<http://tinyurl.com/9x4mo86>).

⁷ Пак там

⁸ Chaplan, Janet A., March 1996. "Youth Perspectives on Lawyers' Ethics: A Report on Seven Interviews." Fordham Law Review 64(1763). Авторът на изследването е член на Американската адвокатска колегия, отдел „Съдебен процес“, работна група за децата, и по-рано е работила като законен настойник в Адвокати за децата, Инк. В този изследване тя изучава участието на безвластните клиенти в правосъдните производства в светлината на юридическата етика и като част от изследването провежда редица интервюта с деца, които дават конкретна картина на това как те възприемат контакта си с техния адвокат.

- d) Разбиране, че някои деца клиенти виждат адвоката като възрастен, който може да ги защити, а не просто като техен адвокат; и
- e) Разбиране, че в случай на небрежно отношение или злоупотреба, някои младежи са по-загрижени дали техните адвокати могат да ги защитят от бъдеща небрежност или злоупотреба, отколкото от запазване на поверителността на тази информация.

Безполезни характеристики на разпитващия/адвоката:

- a) Продължително отсъствие или бързана;
- b) Поддържането на неприветлив и незагрижен маниер, който не насърчава доверието; и
- c) Използване на ограничени техники за разпит, които не контекстуализира опита на детето, и не отчитат други съображения, които засягат детето.

Общуване, съобразено с интересите на децата – полезни съвети:

- Обяснете, че е ОКЕЙ за детето да казва „Не знам“ или „Не си спомням“ вместо да се чувства длъжно да даде отговор.
- Говорете с мил, успокоителен и приятелски тон.
- Използвайте прост език (избягвайте технически термини и жаргон, които вероятно децата не разбират) и променете езика съгласно възрастта и зрелостта на детето.
- Задавайте по един въпрос наведнъж.
- Признайте, че може да е необходимо да говорите „чрез“ поддръжник.
- Дайте на децата време да отговорят.
- Носете не толкова официално облекло.
- Следете участието на детето и предлагайте почивки и допълнителни почивки, ако детето е стресирано или уморено.
- Избягвайте подвеждащи въпроси.
- Избягвайте използването на въпроси, които включват сравнителни оценки, тъй като за децата може да е трудно или да имат различни възприятия (например, голямо, малко, бързо, бавно).
- Бъдете чувствителни към език, за който детето е трудно да говори (например, сексуален език или език за частите на тялото).
- Бъдете внимателни около чувствителни теми, например, травматични преживявания, информация за техните родители – не правете предположения.
- Не използвайте агресивен, конфронтационен или унижаващ език.
- Не повтаряйте един и същ въпрос отново и отново – това може да обърка детето.
- Избягвайте множество подчинени части в рамките на едно изречение.
- Избягвайте множество въпроси в рамките на въпросите, подвеждащи въпроси и двойно отрицание.⁹

Слушане: методи да покажем, че слушаме

- Невербални: кимане, изражения на лицето, контакт с очите, цялостен език на тялото.
- Вербални: позитивни звуци (хм, аха и т.н.), тон на гласа, отворени и затворени въпроси, перифразиране, обобщаване, отразяване

Алтернативни методи за общуване

⁹ Coram Children’s Legal Centre, London. Unlocking Children’s Rights: Strengthening the capacity of professionals in the EU to fulfil the rights of vulnerable children" materials available at: <https://www.ucc.ie/en/childlawclinic/ourwork/fullstory-715703-en.html>

- Знаци и символи
- Знаци Makaton и символи (международно разпознаваеми знаци с ръце)
<https://www.makaton.org/>
- Системи за общуване с картинки: <http://www.pecs-unitedkingdom.com/>

Креативен инструментариум за общуване

- Децата могат да бъдат насочени да играят роли, като придават на копчета или камъчета човешки роли, за да представят себе си, членове на семейството, домашни любимци или експерти. Децата могат да бъдат попитани кой е важен за тях, колко близо или далеч искат да са определени хора или деца, да пресъздават минали или настоящи събития и т.н.
- Децата могат често да комуникират чрез материали за игра неща, които не могат или не искат да изразят вербално. Децата биха могли да рисуват картини на семейството или училището, да правят модели или маски, изразяващи чувства.
- Куклите и/или плюшените играчки могат да се използват, за да се говори с малко дете за това, което мисли или чувства. Децата също могат да ги използват, за да пресъздават събития или да обясняват настоящи чувства. Накрая предметите за игра могат да помогнат за отвличане вниманието на детето и да бъде накарано да се чувства спокойно.
- Приказки, рими и стихове: децата могат или да ползват хартия и химикал, за да създават свои собствени истории, включвайки, например, какво той или тя иска един приеман родител да знае за тях? Могат да пишат стихове, рими за своите чувства. Може да им се даде книжка с приказки по определени теми, когато се обяснява на малки деца за войната, миграцията, смъртта, приемното родителство и т.н.
- Визуална помощ: карти с картинки на дом, училище, специални събития (рожден ден, празник), щастливо, тъжно, ядосано лице за изразяване на чувства.
- IT оборудване: децата и младежите могат да използват планшети и компютри, за да създават своя собствена информация, която да представят на експертите за проблемите, които ги засягат.

Фактори за среда, съобразена с интересите на детето

Физическа среда

- Стаята трябва да е проветрива и удобна
- Стаята има цветни картини и плакати
- Столовете са подходящ размер
- На детето е позволено да седне с лицето, с което желае
- Средата е безопасна
- Стаята е уединена

Провизии

- На детето са дават информационни брошури
- На детето се дава шанс да задава въпроси
- Осигуряват се храна и освежителни напитки

Подкрепа и включване

- Детето се придружава от помагач родител
- Детето има до себе си възрастен, който му/й помага
- Възрастните са облечени с елегантни ежедневни дрехи
- Общуването е чувствително към потребностите на детето

Логистика

- Детето е информирано за срещата и мястото
- На детето е осигурен транспорт до срещата
- Срещата се състои в подходящи часове с достатъчно почивки
- Чакането е сведено до минимум

- Контактът на детето с враждебни други е строго ограничен и предотвратен¹⁰

Връзка с детето и изграждане на доверие: Добри практики (ECRE)¹¹

В **Испания** един юридически съветник на НПО забелязва, че адаптира продължителността на срещите с деца и тяхното съдържание с настроението и ситуацията на детето. Той се опитва, ако е необходимо, да уреди няколко срещи, за да изгради доверие и да предостави информация. Други юридически съветници на НП забелязват, че се опитват да адаптират срещите съобразно степента на зрялост на детето.

Юридически съветник, интервюиран в **Обединеното кралство**, отбелязва, че добрият съветник би се опитвал да се срещне с едно дете поне пет пъти, преди да представи в окончателен вид неговото изявление, като даде време за установяване на разбирателство и изграждане на доверие с детето. Един съветник твърди, че се опитва да ограничи срещите с деца до два часа. Споменава се също, че се счита за добра практика адвокатът да се среща и обсъжда делото с тях при подготовката на съответното изслушване. Все пак добавя съветникът това не се случва често на практика.

В Линц, **Австрия**, първата среща с детето за обсъждане на процедурата за предоставяне на убежище обикновено се провежда около две седмици след тяхното пристигане в центъра за детска грижа. Основната цел на първата среща е да се установи разбирателство с детето и да се изгради доверие. Децата получават данните за контакт на техните юридически съветници и са насърчавани да се свързват с тях по всяко време в работни часове. Срещите се уговарят гъвкаво, понякога за следващия ден, ако е необходимо. По същия начин във Виена непридружените деца могат да поискат допълнителни срещи със своите юридически съветници, за да се подготвят за интервюто пред органа за предоставяне на убежище. Всички интервюирани юридически съветници заявяват, че те нагаждат срещите и метода на общуване към отделното дете, което представляват.

В **Белгия** една юридически съветник, специализиран в дела за непридружени деца, споменава, че в процедурата за предоставяне на убежище тя се среща с детето между четири и шест пъти, ако делото минава през фаза на обжалване, но тя също така уговаря и допълнителни срещи, ако е необходимо във връзка с оценката на възрастта, нова информация или в случаи на промени в положението на детето.

¹⁰ Angela O'Connell, Child Law Clinic, School of Law, University College Cork, Ireland, Training FAIR project Bulgaria January 21-22 2017. Emma Hurley, PhD Candidate, School of Applied Psychology, University College Cork, Ireland (Developmental psychology – teen development materials).

¹¹ Right to Justice: Quality Legal Assistance for Unaccompanied Children, comparative report, ECRE 2014, p. 72
http://www.asylumlawdatabase.eu/sites/www.asylumlawdatabase.eu/files/aldfiles/ECRE%20Comparative_Report_Right_to_Justice.pdf

**International
Commission
of Jurists**

P.O. Box 91
Rue des Bains 33
CH 1211 Geneva 8
Switzerland

t +41 22 979 38 00
f +41 22 979 38 01
www.icj.org